

שיעור כללי בדין יד לצדקה

היום נעסוק בעז"ה בפתיחה לסוגיית יד לצדקה ובשאלה האם מחשבה בצדקה מחייבת או לא. נעסוק גם בסוגיה בחגיגה י. בענין המקורות לדין התרת נדרים.

סוגייתנו

- יש לראות סוגיית הגמ' ז. 'יש יד לצדקה או אין יד לצדקה' עד 'יש יד להפקר'.
- וראה בשיטה מקובצת קושייתו של הר"א ממיץ ולהבין קושיית הר"א ממיץ יש לראות סוגיית הגמ' שבועות כו: [מובאת במראי מקומות להלן] ודברי רש"י, תוס' וריטב"א שם ופסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק יד' הלכה יב'.
 - ועוד יש לראות בעיקר המחלוקת המדוברת את דברי הרא"ש בתשובה סי' יג' אות א' ואת דברי המרדכי בבא בתרא סי' תצא' ותוספות עבודה זרה לד. ד"ה 'מתענין' בשם ר"ת.
 - וראה פסק ההלכה בשו"ע יורה דעה סימן רנח' סעיף יג' וחושן משפט סי' ריב' וביאור הגר"א שם.
- וביושבו קושיית הר"א ממיץ יש לראות מה שכתב בקרן אורה (דף ב.) ובמה שתירץ האבני נר סי' רצב' אות יא'.

סוגיות נוספות

- עוד בענין הקשר בין צדקה להקדש יש לראות גמ' בבא קמא לו: [מובאת במראי מקומות להלן] ודברי הרי"ף שם במחלוקתו עם הגאון.
- ועוד יש לראות דברי הגמ' חגיגה י. בענין היתר נדרים פורחים באוויר ודברי רבי יצחק שם.

שיטה מקובצת מסכת נדרים דף ז עמוד א

אין יד לצדקה. אם תמצ' לומר יש יד לפיאה משום דבעל כרחו אבל צדקה דמדעתיה לא. וקשיא לי גבי צדקה אם בדעתו היה לצדקה למה לא נחייבנו משום נדיב לב דאמר בשבועות גמר בלבו אף על פי שלא הוציא בשפתיו. ושמא גמר בלבו פירושו שנתישב בלבו לעשות הצדקה ולא יתחרט אבל כאן לא נתישב עליו לבו כל כך. הרא"ם ז"ל.

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף כו עמוד ב

אמר שמואל: גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו, שנאמר: לבטא בשפתים. ... מיתיבי: מוצא שפתיך תשמור ועשית - אין לי אלא שהוציא בשפתיו, גמר בלבו מנין? ת"ל: כל נדיב לבל שאני התם, דכתיב: כל נדיב לב. וניגמר מינה! משום דהוה תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. הניחא למ"ד אין מלמדין, אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר? הוה חולין וקדשים, וחולין מקדשים לא גמרינן.

רש"י מסכת שבועות דף כו עמוד ב

כריך שזינא - ואם לא הוציאה בשפתיו אינה שבועה. ולא שגמר בלבו להוציא - שלא נתכוין שיהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו. גמר בלבו סתם - שיהא שבועה בגמל לבו מנין כו'. מולא שפתיך - גבי נודר להציא קרבן כתיב. תרומה וקדשים - תרומת מלאכת המשכן כתיב זה כל נדיב לב הביאו וגו' וגבי קדשים כתיב בחזקיהו בספר דברי הימים (ב כט) וכל נדיב לב עולות.

תוספות מסכת שבועות דף כו עמוד ב

משום דהוה תרומה וקדשים כו' - גבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה (דה"ב כט) כל נדיב לב עולות וגבי תרומה כתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואף על גב דתרומה חול אצל קדשים כדאמר בריש האיש מקדש (קדושין דף מא:) ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה הלכך הוה שני כתובים הבאים כאחד ובקונט' פי' דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב וכל נדיב לב הביאו.

חידושי הרשב"א מסכת שבועות דף כו עמוד ב

דהוה לחו תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד. פי' רש"י ז"ל תרומה תרומת מלאכת המשכן כמו שכתוב בה כל נדיב לב הביאו חו ונוס כו' וקדשים דכתיב בספר דברי הימים בחזקיהו וכל נדיב לב עולות, ואינו מחזור שאינו קורא בשום מקום בתלמוד תרומה סתם אלא לתרומת אהרן, ונראין דברי ר"ח ז"ל שפי' תרומה דכתיב ונחשב לכם תרומתכם ואמרי' שנטלת באומד ובמחשבה וקדשים היינו דכתיב כל נדיב לב הביאו חו ונוס כו'.

חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף כו עמוד ב

משום דהוה תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד וכי'. פירש רש"י ז"ל תרומה תרומת המשכן דכתיב (שמות ל"ה) כל נדיב לב, וקדשים קדשי מזבח כדכתיב גבי חזקיהו (דה"ב כ"ט) כל נדיב לב הביאו עולות, ואינו מחזור דבשום דוכתא לא קרו רבנן לתרומת המשכן תרומה סתם, לכך פירשו תרומה ממש שניטלת במחשבה כדכתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם תרומתכם, וקדשים קדשי מזבח או קדשי בדיק הבית כדכתיב כל נדיב לב, ונראים דברים דגבי צדקה לא מחייב בכל תאחר עד שיוציא בפיו כדכתיב בהדיא (דברים כ"ג) מוצא שפתיך תשמור ועשית, וכל שמקיים מה שגומר בלבו אפילו בדברים דעלמא כעובדא דרב ספרא דבמסכת מכות (כ"ד א') ירא שמים, ועליו נאמר (תהלים ט"ו) ודובר אמת בלבו כדאיתא התם.

רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יד

אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין, כיצד המתכוון לומר הרי עלי עולה ואמר שלמים, או שנתכוון לומר הרי זו עולה ואמר שלמים לא אמר כלום, נתכוון לנדור בעולה ואמר קרבן, לנדור בהרם ואמר הקדש דבריו קיימים, שהעולה קרבן וההרם הקדש וכן כל כיוצא בזה, בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב, כיצד גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה הרי זה חייב להביא שנאמר כל נדיב לב יביאה בנדיבות לב יתחייב להביא, וכן כל כיוצא בזה מנדרי קדשים ונדבות.

שו"ת הרא"ש כלל יג סימן א

ששאלת אדם שקנה קרקע על דעת שיעשנו הקדש ואחר כך נמלך ולא רצה להקדישו אי אמרינן ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.

תשובה אמרינן בריש שור שנגח (ל"ו): ההוא גברא דתקע ליה לחבריה וחייובוהו ליתן לו פלגא דזוזא, אמר ההוא גברא הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא לי' ניתביה לעניים הדר אמר ניתביה ניהלי ואיזיל ואברי ביה נפשאי. אמר ליה רב יוסף כבר זכו בה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן, שרב יוסף הוה גבאי של עניי העיר כדאיתא בפרק החובל (צג) וזכה בה רב יוסף לעניים במעמד שלשתן. והקשה ר"י =רבינו יצחק= ז"ל ואמאי לא זכו עניים באמירתו לגבוה דאמרינן בפ"ך זו צדקה, ותיירץ שאין אדם יכול להקדיש או ליתן צדקה דבר שלא בא לעולם, והחוב הוא דבר שלא בא לעולם. ונהי שאם היה אומר חוב זה כשיבא לידי אתננו להקדש או לצדקה מסתברא דמחייב לקיים דבריו מטעם נדר מכל מקום זה לא נדר כלום אלא אמר תנהו לצדקה וזה לא הועיל כיון שלא בא לעולם, עב"ל. ומזה תלמוד שאלתך אם קנאו על דעת שיעשה הקדש ולא הוציא בפיו כלום היו דברים שבלב, ואמר בפרק שלישי דשבועות (כ"ו): אמר שמאל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו. איתבי' מוצא שפתיך וכו' עד גמירא גמר בלבו מנין, ת"ל כל נדיב לב, ומשני שאני התם דכתיב כל נדיב לב, ופריך ונגמר מיניה, ומשני משום דהוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, ופריך הא ניחא למאן דאמר אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר, ומשני חולין מקדשים לא גמרינן, והאידינא כל הקדש שלנו חולין הוא שאין עתה הקדש לבדק הבית ואינו אלא צדקה הילכך צריך להוציא בשפתיו. וכן אם אמר קרקע זה לכשאקנו יהא הקדש אינו כלום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. אבל אם אמר קרקע זה לכשאקנו אקדישנו, או אם אמר להקדש אתנהו הוי נדר עליו וצריך לקיים את נדרו. א"ב =אשר בן= הר"י =הרב רבי יחיאל= צ"ל.

מרדכי מסכת בבא בתרא פרק השותפין רמז תצא

ובפ' שלישי דשבועות אמרינן מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב פרש"י גבי נודב להביא קרבן כתיב דילפינן מכל נדיב לב דהיא דגמר בלבו נדר או נדבה לקרבן שהחייב להביא אף על פי שלא הוציא בפיו. ור"פ האיש מקדש פריך סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנן במחשבה הלכך מאן פסק בתשובת הגאון שהגומר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא בפיו ואף על גב דבפ"ג דשבועות קאמר דהוי תרומה וקדשים שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין פרש"י בתשובה דצדקה כנדרים ונדבות דמיא הלכך גמר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא בפיו:

תוספות מסכת עבודה זרה דף לד עמוד א

מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואר"ת כי לא הפסיד תעניתו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמר דגמר בלבו אף על פי שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ור' יוחנן קבלה היינו לכתחלה

שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רנח סעיף יג ברמ"א

הגה: אם (יד) חשז כלבו ליתן חיזה דבר לצדקה, חייב (טו) לקיים מחשבתו ואין כריך לחיבה, אלא (טז) דאם אמר מחייבין אותו לקיים. (מרדכי פ"ק דקידושין וצ"פ"ק דצ"ב ובהגהות ובהרי"ק פ"ה /קס"א/ ומהר"ר פ"ך ובהגהות סמ"ק ור"א"ש פ"ק דתענית). לו (וה) וי"א דאם לא הוציא בפיו, אינו כלום. (הרא"ש כלל י"ג). והעיקר כסברא הראשונה, ועיין בחושן המשפט סימן רי"ב.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מקח וממכר סימן ריב סעיף ח'

קנה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום י"א דכיון שגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליתן בב] ויש מי שאומר דאף על גב דכתיב כל נדיב לב עולות (דברי הימים - ב כט, לא) חולין מקדשים לא ילפינן והאידינא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה הילכך כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום. (ויש להחמיר בסברא הראשונה ועיין ב"ד סוף סימן רנ"ח).

ביאור הגר"א על שולחן ערוך חושן משפט הלכות מקח וממכר סימן ריב סעיף ח

וכז] ויש מי כו'. כמ"ש קס וניגמר מינה כו' וחולין מקדשים לא גמרי' וכן צ"פ דקדושין מה להנך שכן ישנן במחשבה. וס' ראשונה ס"ל דאע"ג דשאר דברים לא גמרי' מ"מ כל נדר הוי בכלל כל נדיב לב וראיה דלרש"י צ"פ דחגיגה האי קרא לכל נדרים והיא סברת ר"ת צ"ל ד' ד"ה מתעניין וכ"כ הרא"ש צ"פ דתענית וכ"כ הרבה פוסקים ועי"ד ס' רנ"ח ס"י"ג בהגה וכ"פ דצ"ח ס' תקס"ב ס"ו ודברי הג"ה קס ס' תקנ"ג ס"א וס' תר"ח ס"ג הוא תמוה ועמ"ש קס. והר"ן כ' דלפי שיטת הגאונים לפסוק צ"מ כאת"ל א"כ הסוגיא צ"פ דנדרים לאין היקף למחצה ולדקה כהקדש לכל מילי וע"ל ס"ס קאט ועצ"ד ס' רנ"ח ס"ב:

קרו אורה מסכת נדרים דף ב עמוד א

ומדברי הרא"ש ז"ל הכא שמעינן דהא דאמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו לאו דוקא לענין שבועה, אלא הוא הדין לכל נדר. ודוקא לענין תרומה וקדשים הוא דמהני מחשבה לחוד. ואף על גב דילפינן התם בשבועות (כ"ו ע"ב) גבי קרא דמוצא שפתיך תשמור דבגמר בלבו לחוד סגי. היינו דוקא לענין

קדשים דגבייהו כתיב כל נדיב לב. אבל שאר נדרים אינן בכלל זה. ולא מיבעי למ"ד התם משום דב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדים. ודאי דאין ללמוד לשאר דברים כמו נדרים ונזירות וצדקה. אלא אפילו למ"ד התם דחולין מקדשים לא גמרינן. גם נדרים לא דמיין לקדשים גמורים. ואפילו לדברי האומר דעיקר נדר הוא על ידי התפסה בקרבן. מכל מקום לא הוי קרבן גמור. וכן כתבו התוס' ז"ל שם בנזיר (ב' ע"ב ד"ה דקאמר) דבעינן דוקא שיוציא בשפתיו.

וקשיא לי מכאן על דברי הרא"ש ז"ל בתענית (פ"א סימן י"ג) שכתב בשם ר"ת דקבלת תענית בלב הוי קבלה כמו נדר וצדקה, והסכים הוא ז"ל לדבריו. והכא פשיטא ליה דגם בנדר בעינן שיוציא בשפתיו דוקא. וכן משמע מהא דאיצטריך לראי' ידות. וכמו שכתב הרא"ש ז"ל. וביו"ד סי' רנ"ח (סעי' ג) מביא הרמ"א ז"ל פלוגתא בזה לענין צדקה. והרא"ש ז"ל בתשובה (כלל י"ג) דעתו דלא מהני גמר בלבו. וכן מוכח מהא דמיבעי לן לקמן (ז' ע"א) אי יש יד לצדקה. ואי גמר בלבו לחוד סגי. אם כן ודאי דיש יד דהא גמר בלבו.

אלא דיש לומר דאין מכאן ראייה, דעד כאן לא מהני גמר בלבו אלא היכא דלא נתכוין להוציא בשפתיו. אבל אם נתכוין להוציא בשפתיו (ואיתקבל) [ואיתקיל] מילוליה והוציא דבר אחר לא מה שהיה בלבו. גם בקדשים לא אמר כלום. ותרווייהו לא קדישי. לא מה שהיה בלבו. ולא מה שהוציא בשפתיו. וכדתנן להדיא (תרומות פ"ג מ"ח) המתכוין להוציא תרומה ואמר מעשר לא אמר כלום. ואם כן הכי נמי כיון דלא נתכוין לגמור בלבו לבד אלא הוציא בשפתיו גם כן הוה אמינא דלא הוי פיו ולבו שוין, ומה שבלבו גם כן לאו כלום הוא, קמ"ל דהוי יד. ובאמת דברי הרא"ש ז"ל הכא תמוהין, דהא לקמן (ו' ע"א) אמרינן דהרי זו חטאת לא אמר כלום. והרי גבי חטאת גמר בלבו לחוד נמי סגי. ואפילו הכי לא אמר כלום. אלא על כרחך כל שהוציא בשפתיו בעינן יד מוכיח, ולא מהני מה שגמר בלבו.

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן רצב

(י) אך גוף ההיקש צדקה לקרבנות הוא איבעיא פ"ק דנדרים [ז' ע"א] לענין יד לצדקה ופסק בש"ע [סי' רנ"ח סעי' ב'] יש יד לצדקה וכתב הט"ז דהא ספיקא דאורייתא ולחומרא. והוא כדעת רמב"ן ורא"ש את"ל לאו פשיטותא הוא. [ועיין בה"מ פ"ט מה' טוען ונטען ה' י"ב משמע מדבריו דאף דרמב"ם פסק כאת"ל מ"מ אינו אלא ספק]. וא"כ הא דגמר בלבו בצדקה מהני אינו רק מספק לחומרא:

(יא) ובמ"ש דגמר בלבו לצדקה תלוי בבעיא דיש יד לצדקה ניחא ליישב דברי רא"ש בפ"י במשנה דריש נדרים בד"ה האומר לחבירו מוזר אני ממך וז"ל הנך ידות איננו גומר דבריו לפרש הנדר אלא התחלה בעלמא ומתוכו ניכר שדעתו ליזור ומחשבינן ל' כאלו גמר דבריו ובגמ' מפי' להו מקראי. ואף על גב דגמר בלבו אי לא דחשבי' להו כאילו הוציא בשפתיו לא הוי נדר כדאמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו עכ"ל. מבואר מדבריו דהא דצריך קרא לידות משום דגמר בלבו לא מהני. וא"כ קשה מה מבעיא ל' אי יש יד לצדקה. אפי' אין יד. מ"מ חל משום גמר בלבו. אך לפי האומר דאי אין יד גם גמר בלבו לא מהני ניחא. דאי אין יד דלא איתקוש. גם משום גמר בלבו לא מהני. העולה מזה דנ"ד השקלא וטריא בספק נדר:

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

תנן התם: התוקע לחבירו - נותן לו סלע, ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי: מנה. ההוא גברא דתקע לחבריה, שלחיה רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף: סלע צורי תנן, או סלע מדינה תנן? ... מאי הוי עלה? פשטוה מהא דאמר רב יהודה אמר רב: כל כסף האמור בתורה - כסף צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה. אמר ליה ההוא גברא: הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא, נתביה לעניים. הדר אמר ליה: נתביה ניהל', איזיל ואברי ביה נפשיא. א"ל רב יוסף: כבר זכו ביה עניים; ואף על גב דליכא עניים הכא, אנון יד עניים אנון.

רש"י מסכת בבא קמא דף לו עמוד ב

התוקע - המכה כנגד אזנו לשון מורי ל"א תקיעה ממך.
נותן לו סלע - דמי בוצתו לכד לער וזקו ורפוי אס ושנס פס.
ההוא דתקע ליה - והיה זה תפוס משלו דחי לאו הכי לא מגבינן ליה בצבול.
ושל דבריהם - כגון האי דשיעורא דרצנן הוא.
כסף צורי - הסלע ד' דינר והדינר משקלו זהב וכן קורין בקושטנטיני"א לזהב דינר והוא שנים ומחאה למשקל הצבול.
הואיל ופלגא דזוזא הוא - דמיחייב לי ותו לא כסיפא לי מילתא למישקליה נחציה לעניים.
אנון יד עניים אנון - רב יוסף הוה גבאי בשקליה החובל (לקמן/צבול קמא/כ"ג).

רי"ף מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

איכא מאן דפשט מהא דמאן דיהיב מידי לעניי' באמירה ובעא למהדר ביה מצי הדר ביה ואמר הכי מדאמר רב יוסף ואף על גב דליכא עניי' הכא דליזכו ביה אנון יד עניים אנון שמעינן מינה דינא דעניים כדינא דהדיוט דמי דבהדיוט אי אמר ליה חד לחבריה [גימין י"ג ע"א] מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ואי לא לא קנה ה"נ דינא דעניים ומש"ה אמר רב יוסף ואף על גב דליכא עניי' הכא דליזכו ביה דינא דמעמד שלשתן אנון יד עניים אנון ואנון אמרינן ליכא למשמע מינה הכי דבהדיא אמרי' [ראש - השנה ו' ע"א] בפ"ך וז צדקה אלמא בדיבור מיחייב והאי דאיצטריך רב יוסף הכא למימר ואף על גב דליכא עניי' הכא דליזכו ביה אנון יד עניים אנון דאלמא אי לאו הכי הוה מצי למהדר ביה לאו משום דדין עניים כדין הדיוט דמי אלא משום דהוא פלגא דזוזא לאו ברשותיה הוה קאי דהא לא אתא לדידיה כדאמרינן [בבא - מציעא ו' ע"א] אמר רב כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש ואקשינן הא יכול להוציאו בדיינים והקדישו קדוש והא"ר יוחנן גזל ולא נחייאשו ממנו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואוקימנא להא דרב במקרקעי דכי יכול להוציאו בדיינים ברשותיה קאי ושמעין מינה דבמלמלי אפילו ממון שהוא יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש ומשום הכי א"ל רב יוסף אנון יד עניים אנון דלא גרע מדינא דהדיוט דקני במעמד שלשתן אבל מידי דאיתיה ברשותיה ואמר הרי הוא לעניים כבר זכו ביה עניי ולא מצי למהדר ביה כדאמר בפ"ך וז צדקה.

משנה. היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו.

גמרא. תניא, רבי אליעזר אומר: יש להם על מה שיסמכו, שנאמר כי יפלא כי יפלא שתי פעמים, אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר. רבי יהושע אומר: יש להם על מה שיסמכו, שנאמר אשר נשבעתי באפי - באפי נשבעתי, וחזרתי ב'. **רבי יצחק אומר: יש להם על מה שיסמכו,** שנאמר **כל נדיב לבו**. חנניה בן אחי רבי יהושע אומר: יש להם על מה שיסמכו שנאמר נשבעתי ואקימה לשמר משפטי צדקך. אמר רב יהודה אמר שמואל: אי הואי התם אמרי להו: דידי עדיפא מדידכו, שנאמר לא יחל דברו הוא אינו מוחל, אבל אחרים מוחלין לו. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא. דאי מדרבי אליעזר - דלמא כדרבי יהודה שאמר משום רבי טרפון. דתניא, רבי יהודה אומר משום רבי טרפון: לעולם אין אחד מהם נזיר, שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. אי מדרבי יהושע - דלמא הכי קאמר: באפי נשבעתי ולא הדרנא ב'. אי מדרבי יצחק - דלמא לאפוקי מדשמואל. דאמר שמואל: גמר בלבו - צריך שיוציא בשפתיו, והא קמשמע לן: דאף על גב דלא הוציא בשפתיו.

רש"י מסכת חגיגה דף י עמוד א

כל נדיב לבו הציאו - אם עולדו לבו נודדו עליו - יציאו, ואם מתחרט - יתיירו לו.

פרשת ויקהל - שמות לה

(ד) ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר: (ה) קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת: (ו) ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועזים: (ז) וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (ח) ושמן למאור וקשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: (ט) ואבני שהם ואבני מלאים לאפוד ולחשן: (י) וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה': (יא) את המשכן את אהלו ואת מקסוהו ואת קרסיו ואת קרשיו ואת בריחו ואת עמודיו ואת אדניו: ... ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה: (כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה ריחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש: (כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונגים וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה':

דברי הימים ב פרק כט, לא-לב

(לא) ויען יחזקיהו ויאמר עתה מלאתם נדכם לה' גשו והביאו זבחים ותודות לבית ה' ויביאו הקהל זבחים ותודות וכל נדיב לב עלות: (לב) ויהי מספר העלה אשר הביאו הקהל כקר שבעים אילים מאה כבשים מאתים לעלה לה' כל אלה:

שמות פרק כה, א-ח

וידבר ה' אל משה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: (ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: (ד) ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועזים: (ה) וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (ו) שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: (ז) אבני שהם ואבני מלאים לאפוד ולחשן: (ח) ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת תרומה פרק בה

תקחו את תרומתי. מאחר שהתנדב מלבו, תקחו את תרומתי בעל כרחו.

דברים פרק כג, כב-כד

(כב) פי תדר נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו פי דרש ודרשנו ה' אלקיך מעמך והיה כף חטא: (כג) וכי תחידל לנדר לא יהיה כף חטא: (כד) מוצא שפתיך תשמר ועשיית פאשר נדרת לה' אלקיך נדבה אשר דברת בפיה: ס

משך חכמה דברים פרק כג פסוק כד

בפיו. - זו צדקה (ספרי שם, ראש השנה שם). פירוש, דכיון דכתיב "דברת", "בפיו" מיותר. ולזה דרשו, דדיבור מצאנו אל הלב כמו (קהלת א, טז) "דברתי אני עם לבי", (תהלים מא, ז) "ידבר לבו". ולכן כתיב "בפיו" - זו צדקה, שאין אדם מתחייב בלבבו, היינו שגמר בלבו, רק באופן שיוציא בשפתיו, כשיטת הרא"ש הובא בחושן משפט סימן ר"ב, וביוורה דעה סוף סימן רנ"ח ע"פ שם. מה שאין כן בהקדש, דבגמר בלבבו סגי.